

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У сучасних умовах модернізації освіти підвищується рівень вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів. Головною метою системи професійної педагогічної освіти виступає підготовка професійно компетентної, інтелектуально розвинутої, соціально зрілої, освіченої, високоморальної особистості вчителя, яка володіє творчою самобутністю й здатністю успішно реалізовувати свої творчі компетенції. Нові цінності педагогічної діяльності орієнтують сучасного вчителя на розвиток професійно-творчої компетентності.

Професійно-творчу компетентність, разом з науково-методичною компетентністю наочника, діагностичною компетентністю психолога, комунікативною компетентністю вихователя можна в найзагальнішому вигляді визначити як невід'ємну грань, підсистему цілісної професійної компетентності.

Теоретико-методологічні основи професійно-творчої підготовки студента-педагога включають сукупність базових підсистем, кожна з яких, у свою чергу, складається з визначених компонентів. Системоутворювальним елементом системи професійно-творчої компетентності є творча готовність до педагогічної праці. Структуру готовності утворюють такі творчо значущі якості особистості, як емпатичність, рефлексивність, проникливість, допитливість і гнучкість, мобільність і варіативність, цілеспрямованість і креативність.

Рівень сформованості всіх структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного, евристико-логічного, діяльнісно-поведінкового і їх показників зумовлює той чи інший рівень професійно-творчої компетентності. Включення студентів-педагогів у різноманітні освітні програми додаткового супровідного характеру; стратегії інноваційного, ноосферного та творчого саморозвитку, спрямовані на розширення креативно-педагогічної ерудиції, забезпечують підвищення професійно-творчої компетентності майбутнього педагога освіти.

Провідними тенденціями якісної зміни професійної підготовки викладачів виступають безперервність педагогічної освіти, інтегративність організаційно-педагогічних моделей інноваційного навчання із системою професійної підготовки, що діє, формування творчої готовності майбутнього викладача до педагогічної праці. Враховуючи це, дослідники шукають ефективніші шляхи й методи оновлення педагогічної освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти наявний ряд проблем у підготовці майбутніх учителів. Багато студентів-практикантів на собі відчули потребу не стільки у "функціональній грамотності" фахівця, яка, поза сумнівом, важлива і потрібна, скільки у сформованості сукупності "творчо значущих особових якостей", що перетворюють необхідні знання й досвід педагогічної діяльності в індивідуально-творчий стиль і майстерність учителя.

Проте система підготовки фахівців у галузі освіти орієнтована в основному на професійне становлення й лише декларативно підтверджує необхід-

ність творчого саморозвитку студента-педагога. Існує суперечність, що загострюється, між об'єктивною необхідністю сучасного вчителя в самовдосконаленні та реальними можливостями його підготовки. Звідси питання: які педагогічні умови забезпечують ефективність професійно-творчої підготовки майбутнього педагога в процесі безперервної педагогічної освіти.

У вивченні цієї проблеми можемо спиратися на дослідження загальних і специфічних особливостей творчої педагогічної діяльності (Ф.Н. Генобелен, С.М. Горник, В.І. Загвязинський, В.А. Кан-Калік, Н.В. Кузьміна, Ю.І. Кулікин, А.М. Марков, А.Д. Никандрова, Я.А. Пономарев, В.А. Сластьонін, Г.С. Сухобська, Л.М. Фрідман, А.І. Щербаков та ін.); концепцію розвитку творчого потенціалу особи на різних вікових етапах (Б.Г. Ананьєв, В.І. Андреев, Д.Б. Богоявленська, Л.К. Веретенникова, А.Н. Лук та ін.); теорію функціонування педагогічних систем (П.К. Анохін, С.П. Архангельський, Ю.К. Бабанський, І.А. Ільїна, Г.В. Мухамедьянова, І.Д. Никандров, Ю.П. Сокільників, Л.Ф. Спіркін); дослідження готовності особи до професійно-педагогічної діяльності й розвитку професійної компетентності вчителя (М.І. Дьяченко, Н.В. Кузьміна, Н.Н. Лобанова, А.І. Міщенко, К.К. Платонов, Д.Н. Узнадзе, А.Д. Хміль, А.І. Щербаков та ін.); концепцію вдосконалення процесу формування особи вчителя в діяльності педагогічних навчальних закладів (О.А. Абдулліна, Л.Г. Арчажникова, А.В. Кузьміна, Ю.Н. Кулюкін, Л.І. Рувінський, В.А. Сластьонін та ін.); теорію безперервної освіти (Е.П. Белорзерцев, С.Т. Вершловський, А.П. Владіоловльов, Б.З. Вульфів, Б.С. Гершунський, А.В. Даринський, Ю.І. Кулюкін, З.А. Малькова, Б.Т. Онушкін, Т.С. Суховська).

Мета статті – розкрити педагогічні умови формування професійно-творчої компетентності.

Під педагогічною умовою, ґрунтуючись на цілісному уявленні про процес безперервної педагогічної освіти, розуміємо таку обставину процесу виховання творчої готовності вчителя, яка є результатом організаційних форм підготовки для досягнення мети його професійного саморозвитку, а також результатом відбору, конструювання та застосування елементів змісту й методів.

Тривале вивчення проблеми професійно-творчої готовності вчителя до педагогічної праці дає нам змогу сформулювати принципові міркування щодо належної організації безперервної педагогічної освіти.

Принципово важливо, щоб система професійної педагогічної освіти була впорядкованою й цілісною. Цього, на жаль, на сьогодні немає.

Наша пропозиція щодо впорядкування підготовки вчителів на різних рівнях педагогічної освіти полягає у створенні науково обґрунтованих умов, що забезпечують її ефективність.

Ґнтуючись на дослідженнях різних учених, можемо виділити такі педагогічні умови формування професійно-творчої компетентності:

а) створення розвивальної творчої атмосфери, заснованої на особистісно орієнтованому підході до професійної підготовки й творчого саморозвитку педагога початкової освіти;

б) реалізація в процесі безперервної педагогічної освіти принципів гнучкості, мобільності й оптимальності, що сприяють формуванню та розвитку професійно-творчої компетентності майбутнього вчителя;

в) збагачення професійної підготовки студентів-педагогів знаннями про творчу педагогічну діяльність, комунікативну творчість педагога й творчу самореалізацію особистості вчителя;

г) забезпечення інтеграції психолого-педагогічних умінь студентів-педагогів у навчально-творчому процесі в професійно-творчі вміння;

д) розвиток структури творчої готовності особистості майбутнього вчителя до педагогічної праці через оптимальний інтелектуальний і духовний, соціальний та індивідуальний, нормативний і творчий розвиток.

Найбільш загальними і тому принципово важливими умовами ми вважаємо безперервність і системну цілісність процесів педагогічної освіти. У своєму органічному взаємозв'язку та взаємопроникненні ця група умов повинна забезпечити оптимальність функціонування системи педагогічної освіти.

Під безперервністю й системною цілісністю професійно-педагогічної освіти в літературі розуміють стадійний і цілісний у своїх елементах довічний процес, що забезпечує поступальний розвиток творчого потенціалу особистості та всебічне збагачення її духовного світу.

Виділяють такі основні етапи:

а) навчання, виховання й розвиток людини до вступу в самостійне життя (дитячо-юнацька освіта);

б) навчальна діяльність у період дорослого життя, що поєднується з різними видами практичної діяльності (освіта дорослих).

У реальній практиці безперервність і цілісність педагогічної освіти здійснюється шляхом механічного обов'язкового виконання розпоряджень, що стандартизують за одним зразком систему навчання на різних його рівнях (починаючи з початкової й завершуючи самовдосконаленням).

Ряд учених (А.А. Вербицький, Б.З. Вульф, Г.Ф. Похмелкін, І.Н. Семенов) розглядає ідею безперервності педагогічної освіти від спеціалізованих класів школи до служб удосконалення викладачів, піднесену до рівня сучасної парадигми, що виводить за рамки механічної послідовності й формалізованого концентризму, як "гуманістичну ідею, яка орієнтує на творчість як один із змістовних чинників професійної підготовки вчителів, разом з соціокультурною орієнтацією тощо" (Б.З. Вульф, В.Н. Харкін).

Безперервність професійно-педагогічної підготовки зумовлена специфікою праці вчителя. Педагогічну діяльність нерідко самі вчителі порівнюють із життєдіяльністю. Недаремно відомі педагоги вказували на те, що як виховання людини триває протягом усього життя, так і професіоналізм педагога повинен удосконалюватися постійно. У праці вчителя, у повсякденному бурхливому житті, що справляє на вчителя постійний вплив через природну пристосованість людського організму до різних умов життєдіяльності. У вчительській праці, з одного боку, зовнішньою – інваріантною (щодня – звичний алгоритм роботи), з іншого – зовнішньою – варіативною

(щодня – нові події), що захоплює особистість учителя рутинною справою до “руху за інерцією”, повинна просвічувати внутрішня – психологічна професійно-творча готовність.

Але треба пам’ятати, що творчий характер професійно-творчої готовності в педагогічній діяльності виявляється також і в інтелектуальній активності вчителя при вирішенні типових та оригінальних завдань, пізнавальної мотивації, особливому поєднанні особистісно-ділових якостей (креативності), самостійності, нестандартності мислення, чутливості до достовірно нового, високій потребі в досягненнях, цілеспрямованості, широті асоціацій, спостережливості, розвинутій професійній пам’яті (Е.С. Громов, В.А. Моляко).

Подальше дослідження мотиваційного компонента готовності до педагогічної праці у студентів на початковій і подальших стадіях педагогічної професійної підготовки дало нам змогу виявити мотиваційний підкритерій – задоволеність змістом, процесом і результатами навчальної праці студента, тобто професійно-педагогічною підготовкою.

Виділяючи задоволеність як найважливіший показник професійної готовності майбутнього вчителя, нам видається принципово важливим звернути увагу на те, що на молодших курсах саме навколо цього показника “обертаються” його “супутники”: прагнення до досягнень у навчальній праці, соціально етична стійкість до негативних впливів на особистісну сферу студента.

На старших курсах педвузівської освіти мотиваційний підкритерій є вже суперечливою єдністю задоволеності та незадоволеності студентів своєю професійною підготовкою й самовдосконаленням. Збільшений рівень професійної рефлексії породжує в студентів більшу кількість сумнівів, душевних переживань, якщо є вищий рівень теоретичної й особливо практичної підготовки, який рівень професійно-педагогічній компетентності ним освоєний.

Методична оснащеність і різноманітна педагогічна практика відкривають можливість переходу студента на рівень творчої готовності до педагогічної праці. Змістовно така можливість полягає у варіативності використання ресурсів як теорії, так і практики професійної підготовки, а також у варіативності при здійсненні реального педагогічного процесу. Проте і тут багато залежить від обставин. У нашому досвіді важливим чинником сформованості “професійної свободи” у студентів на педагогічній практиці була й залишається організація її безперервності.

Наприклад, відповідно до навчального плану, студенти педагогічного факультету паралельно з вивченням розділів педагогіки й психології окремих наочних методик “занурюються” у відповідні види практики: психолого-педагогічно-діагностичну, виховну, навчально-методичну. Таке організаційно-практичне підкріплення теоретичної професійно-педагогічної підготовки поступово робить свою справу. У студента-практиканта виробляється не тільки впевненість у навчально-виховній роботі з дітьми, а й свобода в реалізації всіх своїх професійних і особистісних потенціалів.

Висновки. Теоретичне обґрунтування цієї групи умов спирається на ідеї В.І. Андреева, згідно з якими, творчий саморозвиток є інтеграційною характеристикою процесів “самозвеличення”, серед яких систематизуючими компонентами виступають самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, самовдосконалення й творча самореалізація особи педагога в професійно-творчому становленні.

Література

1. Вульфів Б.З. Педагогика рефлексии: Взгляд на профессиональную подготовку учителя / Б.З. Вульфів, В.Н. Харкин. – М., 1995. – С. 22.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев // Основы педагогики творчества. – Казань, 1988.
3. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М., 1987.
4. Коточигова Е.В. Творчество как наиболее существенная и необходимая характеристика педагогического труда. Творческое мышление / Е.В. Коточигова // Психология профессионального педагогического мышления. – М., 2003.
5. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29–33.
6. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: Диагностика и развитие / М.И. Лукьянова. – М. : Сфера, 2004. – 144 с.
7. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя / Ю.Л. Львова. – М., 1992.
8. Слостенин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В.А. Слостенин, А.И. Мищенко // Педагогика. – 1991. – № 10. – С. 79–84.

ШУРКО Г.К.

СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ МІЖ ЛІЦЕЄМ І ВИЩИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ

Актуальність досліджуваної теми пов’язана з тим, що основою національного й духовного відродження суспільства в Україні є система освіти, сучасна стратегія якої базується на основних положеннях Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, Законів України “Про загальну середню освіту” та “Про вищу освіту”. Складовою неперервної професійної освіти є допрофесійна профільна підготовка учнівської молоді в різноманітних навчальних структурах вертикальної складової неперервної освіти. Це сприяє забезпеченню наслідування освітніх стандартів, форм, методів, засобів навчання, освітніх технологій при переході від одного рівня освіти до іншого. Ефективним засобом забезпечення наступності є створення єдиного освітнього середовища між ліцеєм і вищим навчальним закладом.

Мета статті полягає у висвітленні умов створення й функціонування єдиного освітнього середовища між ліцеєм і вищим навчальним закладом з метою неперервної допрофесійної профільної та професійної підготовки майбутніх інженерів-будівельників.

Одним із важливих і перспективних напрямів забезпечення наступності між загальноосвітнім середнім профільним закладом і вищим навчальним закладом у підготовці майбутніх інженерів-будівельників в умовах неперервної освіти є створення єдиного освітнього простору, в межах якого відбувається ця підготовка.